

<https://doi.org/10.31861/mediaforum.2024.14.162-171>

УДК: 324(438)

© Ірина Кіянка¹

© Ілля Туровський²

АНАЛІЗ ВИБОРЧОЇ КАМПАНІЇ У ПОЛЬЩІ: МОЖЛИВОСТІ І ЗАГРОЗИ

162

Парламентські вибори в Польщі, що відбулися у жовтні 2023 року, ознаменували новий демократичний курс країни та її позицію в Європейському Союзі. Ці вибори стали критичними для Польщі та всієї Європи, особливо на фоні глобальної боротьби між правими популістами та демократичними силами. Вагому увагу статті приділено аналізу перемоги демократичної опозиції, яка зіштовхнулася з викликами відновлення верховенства права, деполітизації державних інституцій і вирішення економічних проблем. Також розглянуто роль менших партій та їх вплив на виборчий процес і можливі коаліції. Були досліджені також перспективи формування різних опозиційних блоків. Проте, зрештою, можна дійти до висновку, що новий уряд зіткнувся з неабиякими серйозними викликами у сфері реформ і управління країною після восьми років правління «Права і справедливості».

Ключові слова: виборча кампанія, Польща, парламентські вибори, Європейський Союз, Право і справедливість, Громадянська коаліція, Ярослав Качинський, Дональд Туск, демократична опозиція, коаліція.

Analysis of the Election Campaign in Poland: Opportunities and Threats

Parliamentary elections in Poland, held in October 2023, marked a new democratic course for the country and its position in the European Union. These elections have become critical for Poland and the whole of Europe,

¹ Доктор політичних наук, доцент кафедри державної політики та врядування Інституту державного управління Національного Університету «Львівська Політехніка». E-mail: kiyanka@i.ua; <https://orcid.org/0000-0002-3100-7796>

² Магістр кафедри політології Львівського національного університету імені Івана Франка. E-mail: illia.turovskiy@outlook.com

especially against the background of the global struggle between right-wing populists and democratic forces. The article focuses on the analysis of the victory of the democratic opposition, which faced the challenges of restoring the rule of law, depoliticizing state institutions, and solving economic problems. The role of smaller parties and their influence on the electoral process and possible coalitions is also considered. Prospects for the formation of various opposition blocs were also explored. However, in the end, it can be concluded that the new government faced quite serious challenges in the field of reforms and governance of the country after eight years of «Law and Justice» rule.

Keywords: Election campaign, Poland, Parliamentary elections, European Union, Law and justice, Civic coalition, Yaroslav Kaczynski, Donald Tusk, Democratic opposition, Coalition.

Постановка проблеми. У жовтні 2023 року в Польщі відбулися парламентські вибори, які визначають демократичний курс країни, а також її місце в Європейському Союзі та стануть одними з найважливіших виборів року в Європі. Ставки високі не лише для самої країни, але й для долі «неліберальних демократій» загалом, особливо після поразок правих популістів у США, Бразилії, Чехії та Словенії одночасно з перемогами в Угорщині, Італії та Швеції.

163

З одного боку, Ярослав Качинський є сильним лідером націоналістичної коаліції, де домінує партія «Право і справедливість». З іншого боку, є мозаїка опозиційних партій, прихильників яких у кожному опитуванні громадської думки більше, ніж у «Права і справедливості». Найпопулярнішою серед опозиційних партій є «Громадянська коаліція» під керівництвом Дональда Туска, колишнього прем'єр-міністра країни та экс-президента Європейської ради.

Для Європейського Союзу ці вибори можуть стати головними. Якщо нинішній уряд буде переобрано, він продовжить свою політику підриву верховенства європейського права способами, які суперечать європейським цінностям і його конституційним основам. У довгостроковій перспективі доля переговорів про вступ до євросони та вступ Західних Балкан і України до ЄС також сильно залежатиме від цього результату.

Якщо демократична опозиція переможе, то повернення до оновленого життя після восьми років правління «Права і справедливості» стане серйозним викликом для Польщі. Термінові реформи включають повернення закону про верховенство та розподіл влади,

деполітизацію державної служби, деполітизацію шкіл (Kuzitowicz, 2023), перенагадження державного бюджету для повної прозорості та незалежність центрального банку та вищих судових органів держави. Це необхідно ще до вирішення сучасних викликів, що постали перед державою: високої інфляції, нестачі робочої сили та імплементатії кліматичного законодавства ЄС.

Мета статті – проаналізувати перебіг парламентських виборів у Польщі, котрі відбулися у жовтні 2023 року й ознаменували новий демократичний курс країни та її позицію в ЄС.

Виклад основного матеріалу. На боці правлячого уряду Права і Справедливості є дієва коаліція, відома нам як «Об'єднані праві». Сьогодні в цій коаліції є два головних актори, які можуть балотуватися як разом (як у 2015-му (Klauziński, 2015), так і в 2019-му (Dziennik Gazeta Prawna, 2019)), або окремо. Найбільшою партією є «Право і справедливість». Матеуш Моравецький, прем'єр-міністр і протеже Качинського, є явним номером 2 у партії, але непопулярним серед депутатів від «Права і справедливості» (Rogowska, 2023). Моравецький обіймає посаду прем'єр-міністра Польщі з 2017 року, що робить його одним із членів Європейської ради з найдовшим терміном служби (Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, 2017).

«Право і справедливість» виступає проти вступу до єврозони та реформування договорів ЄС. Особливо непопулярною серед частини «Права і справедливості» є політика Союзу щодо декарбонізації (Bodziony, Szulecki, 2021). Однак партія прагне знайти дієве рішення проблем верховенства права між Польщею та інституціями ЄС – на відміну від свого молодшого партнера по коаліції.

Молодшим партнером «Права і справедливості» по коаліції є ультранационалістична та антиєвропейська партія «Об'єднана Польща» (або «Солідарна Польща»). Партія кваліфікує фонди відновлення ЄС як інструмент для створення європейської федерації, де домінує Німеччина, а Зелену угоду – як ідеологічну спробу знищити польську економіку, засновану на вугіллі (Vedder, 2022). Об'єднана Польща також закликала Польщу вийти із Системи торгівлі викидами (ETS) (КРО, 2022).

Радикальні рішення її лідера – Зьобро популярні серед деяких депутатів «Права і справедливості». При цьому широко повідомляється, що амбіція Зьобро полягає в тому, щоб стати лідером польського правого руху після відставки Качинського, яка очікується, але

це ймовірний сценарій розвитку подій через два роки (Nizinkiewicz, 2020).

У складі «Об'єднаних правих» є інші менші партії, але вони не є незалежними політичними акторами, здатними значно змінити виборчу кампанію. «Право і справедливість», разом із «Солідарною Польщею» лідирує за опитуваннями з приблизно 30-33 відсотками громадської підтримки, але деякі лідери «Права і справедливості» припускають, що «Солідарній Польщі» не буде дозволено балотуватися разом з PiS, оскільки це призведе до відповідальності за реформи верховенства права та впровадження фондів відновлення (Czermiński, 2023).

«Громадянська коаліція» є найпопулярнішою опозиційною силою, яку очолює Дональд Туск, президент «Громадянської платформи». Серед менших членів коаліції – ліберальна партія «Модерна» («Оновити Європу») і «Польські Зелені» (Lichnerowicz, 2022).

Популярність «Громадянської коаліції» пов'язують із поверненням Туска в польську політику. Після свого відходу з Європейської ради в 2019 р. Туск став президентом Європейської народної партії. Потім, він все ж вирішив повернутися до внутрішньої політики. Туск вирішив піти з посади лідера ЄНП у середині 2021 року, але це було офіційно узгоджено лише у 2022 р. через пандемію (Domańska, 2022). Після того, як у другій половині 2021 р. Туск очолив «Громадянську платформу», а отже, і коаліцію, «Громадянська коаліція» повернула довіру свого основного електорату. У 2023 р. він складає від 27 до 30 відсотків (PAP, 2023).

«Громадянська коаліція» – центристська партія. Вона залишається масовою проєвропейською силою, яка наголошує на важливості європейських цінностей (а отже, прихильності до Заходу) і своїй здатності забезпечити великі кошти для Польщі. «Громадянська коаліція» підтримує вступ до єврозони, але, як правило, зосереджується на інших темах, пов'язаних з ЄС, наприклад, на «зеленій» політиці.

Другою партією «демократичної опозиції» є «Польща 2050» Шимона Головні. Головня – новий політик. Вийшовши на політичну сцену в 2020 р. на президентських виборах, він набрав майже 14 відсотків у дуже поляризованому голосуванні між президентом Анджеєм Дудою, якого підтримує «Право і справедливість», і кандидатом від «Громадянської коаліції» Рафалом Тшасковським (Sąsiada, 2020). Сьогодні «Польща 2050» має приблизно 5 відсотків підтримки населення

(PAP, 2023). Партія підтримує як швидкий енергетичний перехід, так і вступ до єврозони. У 2021 році вона приєдналася до групи «Відновити Європу» зі своїм єдиним депутатом Європарламенту Розою Тун (Czermiński, 2021).

Ліві – це альянс між новими лівими (Партія європейських соціалістів ЄС) і «Лівими разом» (без приєднання до ЄС), які є більш радикальних і прогресивних поглядів. Разом вони користуються громадською підтримкою до 10 відсотків (PAP, 2023). Нових лівих спільно очолюють Влодзімеж Чарзастий і євродепутат Роберт Бедронь. Співлідерами «Ліві разом» є Адріан Зандберг і Магдалена Біжат. Ліві погляди нагадують погляди більшості європейських соціал-демократів і залишаються рішуче проєвропейськими, за винятком «Лівих разом», які скептично ставляться до вступу до єврозони.

166

Четвертою і останньою є Польська народна партія (PSL), стара аграрна партія на чолі з Влодзімежом Косіняком-Камишем. PSL є членом «Європейської партії», але є набагато більш традиційною, ніж центристська «Громадянська платформа». Суспільна підтримка «Польської народної партії» становить приблизно 3-4 відсотки, приблизно за виборчим порогом у 5 відсотків (PAP, 2023). Вони підтримують вступ до єврозони та енергетичну трансформацію, але менш прогресивні у соціальних питаннях і виступають проти реформи сільського господарства (Ideologia, 2023).

Традиційним оплотом «Польської народної партії» була сільська місцевість, де проживає близько 40 відсотків польського населення. Значною мірою знищена і замінена «Правом і Справедливістю», сьогодні «Польська народна партія» стикається з новим рухом протесту серед певних груп фермерів, AgroUnion під керівництвом Міхала Колодзейчака (TVN24, 2023). AgroUnion має мінімальні шанси потрапити до парламенту, але може підірвати індивідуальні шанси «Польської народної партії» потрапити до Сейму, нижньої палати Польщі.

Чотири політичні сили разом називають себе «демократичними» в опозиції до уряду, який вони вважають недемократичним, оскільки він порушує демократичні норми та верховенство права ЄС. У відповідь політики «Права і справедливості» стверджують, що опозиція є «тотальною» (отже, не конструктивною) та антипольською.

Останньою силою в цій політичній суміші є «Конфедерація», ультраправа партія, що об'єднує різні напрямки націоналістів і консервативних лібертаріанців і очолюється колишнім депутатом Європарла-

менту Янушем Корвін-Мікке. Іншою важливою фігурою є Кшиштоф Босак, який був кандидатом у президенти від конфедератів у 2020 році та набрав 6 відсотків голосів (wprost, 2020). Вони представляють регресивні суспільні погляди, а деяких членів «Конфедерації» підозрюють у проросійських зв'язках, які просувають російську пропаганду в Польщі (Sitnicka, 2022). «Конфедерація» критикує польську підтримку українських біженців, вважаючи її непропорційною. Євроскептицизм є частиною їхньої самоідентифікації. «Конфедерація» також не вважається частиною блоку «демократична опозиція».

Щоб потрапити до парламенту, у Сеймі потрібно 5 відсотків голосів для партій і 8 відсотків для коаліцій, що означало, що при 0,45 відсотка ліві не могли приєднатися до палати в 2015 році. «Право і справедливість», з іншого боку, отримала 235 місць у 460-му парламенті, чим і почала свою революцію.

Різниця між 2015 і 2019 роками полягала в партнерах по коаліції. У 2015 р. Зіобро був фізичною особою, а до 2019 року він контролював групу з близько 20 депутатів. Це фактично паралізувало коаліцію в таких питаннях, як верховенство права та фонди відновлення ЄС.

Зростаючий вплив Зіобро викликав запитання щодо майбутнього альянсу «Права і справедливості» з «Об'єднаною Польщею». Ришард Терлецький, провідний політик «Права і справедливості», нещодавно відкрито заявив, що «Право і справедливість» має працювати без Зіобро та його людей (Malinowski, 2022). Зрештою, рішення про те, щоби залишитися в коаліції, залежить від самого Ярослава Качинського.

З боку опозиції головне питання полягає в тому, у скількох виборчих блоках їй потрібно брати участь. Існує великий тиск на «демократичний фронт», щоб балотуватися в одному блоці. Є аргументи за і проти такого рішення. Серед аргументів проти об'єданого блоку є те, що «Право і справедливість» легко «атакуватиме» його. Наприклад, консервативні сільські виборці «Польської народної партії» зіткнулися з кампанією страху, що голосування за PSL фактично означатиме голосування за порушення католицьких цінностей.

Дуже малоймовірно, що згадані вище чотири партнери домовляться про єдиний список опозиції. Альтернативою може бути балотування за двома-трьома списками. Численні списки підвищать вірогідність того, що кожна партія отримає місця в наступному Сеймі – це головне політичне занепокоєння, зокрема, для «Польської на-

родної партії». Ліві ж створять один блок, оскільки «Ліві разом» погрожували вийти з «Лівих», якщо приєднаються до більшої коаліції, включаючи «Громадянську платформу» (Zawada, 2023).

Найімовірніше, першим, хто балотуватиметься разом, є «Польща 2050» та «Польська народна партія». Якщо це зчеплення буде успішним протягом наступного часу, це може привабити частину виборців. Обидва актори представляють себе як альтернативи дуелі між Ярославом Качиньським і Дональдом Туском. Більшість польської громадськості воліли б, щоб обидва чоловіки разом пішли з політики.

Тим часом також відбуваються вибори до Сенату. У 2019 р. опозиція керувала об'єднаним сенатським блоком і отримала більшість у верхній палаті. Очікується, що всі чотири партії співпрацюватимуть, щоб підвищити свої шанси зберегти контроль над Сенатом. Вибори в Сенат є «одномандатними», і кожен, хто прийде першим, виграє місце. Кандидати від чотирьох партій, які змагаються один з одним, посилюють шанси кандидатів від «Права і справедливості». У 2019 р. опозиція взяла під контроль Сенат. Це був ефективний інструмент для запуску публічних дебатів з багатьох питань стосовно які закони мав би прийняти Сенат. Протягом періоду з 2015 по 2019 рік «Право і справедливість» могла за кілька годин провести нове законодавство через Сейм і Сенат. З 2019 року це вже неможливо.

У боротьбі за Сейм для опозиції вкрай важливо не допустити, щоб її список опустився нижче прохідного бар'єру, оскільки це коштувало б їй місць і дозволило б однопартійне правління, як це було в 2015 році.

На нинішньому етапі виборчої кампанії зрозуміло одне. Туск залишається лідером найбільшої партії і може стати наступним прем'єр-міністром Польщі, керуючи коаліційним урядом з «Польською народною партією», «Польщею 2050» і «Лівими». Метою опозиції є отримати істотну перевагу над «Правом і справедливістю», щоб вона могла подолати будь-які президентські вето (Дуда перебуватиме на посаді до середини 2025 року) або змінити конституцію (особливо щодо прав на аборти, одностатеві шлюби, вступ до єврозони), а також про співвідношення між правом ЄС і конституційним правом Польщі).

Незалежно від своїх парламентських повноважень, опозиція зіткнеться з серйозною проблемою, перебудовуючи країну після восьми-

ми років правління «Права і справедливість». Журналісти-розслідувачі та опозиційні депутати привели до відкриття понад 100 скандалів щодо корупції, «кумівства» чи поганого управління урядом «Права і справедливість», які ніколи не переслідувалися під керівництвом міністра юстиції Зібро (100+ afer PiS, 2023).

В опозиції немає єдиного кандидата на посаду прем'єр-міністра. Може статися, що Туск може викликати розбіжності у своїх партнерів по коаліції або що він особисто відмовиться стати прем'єр-міністром. Останні опитування показують, що Рафал Тшасковський, мер Варшави та кандидат у президенти 2020 р., який набрав 10 мільйонів голосів, є другим варіантом «Громадянської платформи» та найпопулярнішим майбутнім прем'єр-міністром (Rosiński, 2020).

Висновки. Результат осінніх виборів далеко не очевидний. Ще кілька місяців тому «Право і справедливість» песимістично оцінювали свої шанси на успіх. Опитування 2023 року повідомляють про підтримку вище 30 відсотків (RAP, 2023). Проте сукупна підтримка демократичної опозиції – близько 50 відсотків – значно вища. Кампанія вже розгорнулася. Дебати всередині правлячої коаліції та всередині демократичної опозиції визначають кількість виборчих списків. У поляризованому контексті Польщі виборча кампанія спрямована не так на те, щоб переконати виборця, що не визначився, а більше на те, щоби мотивувати власний електорат та змусити виборців-конкурентів залишатися вдома.

169

References:

1. Zawieśmy system ETS». Zbigniew Ziobro zaapelował do premiera o poparcie projektu ustawy. 2022. Money.pl. URL: <https://www.money.pl/gospodarka/zawiesmy-system-ets-zbigniew-ziobro-zaapelowal-do-premiera-o-poparcie-projektu-ustawy-6847699304332096a.html>
2. 100+ afer PiS! Każda wymaga wyjaśnienia!. 2023. 100+ afer PiS. pl. URL: <http://100aferpis.pl/>
3. Czy PiS i Solidarna Polska wystartują wspólnie w wyborach? Trzy słowa Morawieckiego. 2023. Wydarzenia. URL: <https://www.rp.pl/polityka/art37823661-czy-pis-i-solidarna-polska-wystartuja-wspolnie-w-wyborach-trzy-slowa-morawieckiego>
4. How the War in Ukraine is Changing Polish Politics. 2022. Green European Journal. URL: <https://www.greeneuropeanjournal.eu/how-the-war-in-ukraine-is-changing-polish-politics/>

5. Jacek Nizinkiewicz: Zbigniew Ziobro zbroi się na wojnę z Jarosławem Kaczyńskim. 2020. Publicystyka. URL: <https://www.rp.pl/publicystyka/art517501-jacek-nizinkiewicz-zbigniew-ziobro-zbroi-sie-na-wojne-z-jaroslawem-kaczynskim>

6. Lewica bez koalicji wyborczej. Ma inny pomysł na wejście do Sejmu. 2023. Wiadomosci. URL: <https://wiadomosci.onet.pl/kraj/lewica-bez-koalicji-wyborczej-ma-inny-pomysl-na-wejscie-do-sejmu/tg8j63t>

7. Mateusz Morawiecki powołany na premiera oraz ministra rozwoju i finansów. 2017. Kancelaria Prezesa Rady Ministrów. URL: <https://www.gov.pl/web/premier/mateusz-morawiecki-powolany-na-premiera-oraz-ministra-rozwoju-i-finansow>

8. Minister Czarnek walczy o odpolitycznienie szkoły i oddanie jej rodzicom (?!). 2023. Obserwatorium Edukacji, pod redakcją Włodzisława Kuzitowicza. URL: <http://obserwatoriumedukacji.pl/minister-czarnek-walczy-o-odpolitycznienieszkoly-i-oddanie-jej-rodzicom/>

170 — 9. Niepopularny rząd Mateusza Morawieckiego. Kurczy się grono zwolenników [SONDAŻ]. 2023. TOKFM. URL: <https://www.tokfm.pl/Tokfm/7,103087,29710745,niepopularny-rzad-mateusza-morawieckiego-kurczy-sie-grono-zwolennikow.html>

10. Niezależność banków centralnych a wiarygodność polityki pieniężnej. 2022. Obserwator Finansowy. URL: <https://www.obserwatorfinansowy.pl/tematyka/rynki-finansowe/bankowosc/niezalznosc-bankow-centralnych-a-wiarygodnosc-polityki-pienieznej/>

11. Polska 2050 ma pierwszego europośła. Róża Thun dołącza do formacji Hołowni. 2021. Wydarzenia. URL: <https://www.rp.pl/polityka/art19092851-polska-2050-ma-pierwszego-europosla-roza-thun-dolacza-do-formacji-holowni>

12. Polskie Stronnictwo Ludowe. Propozycje i działania ludowców. 2023. Ideologia. URL: <https://ideologia.pl/program-i-dzialania-partii-psl/>

13. Protest Agrounii przed Ministerstwem Rolnictwa. Kołodziejczak: PiS skapitulował przed problemami polskich rolników. 2023. TVN24. URL: <https://tvn24.pl/polska/agrounia-protest-przed-ministerstwem-rolnictwa-rozsypane-plewy-michal-kołodziejczak-pis-skapitulowal-6850102>

14. Ryszard Terlecki: Koalicjanci PiS wiedzą, że sami nie mają żadnych szans. 2022. Wydarzenia. URL: <https://www.rp.pl/polityka/art36908541-ryszard-terlecki-koalicjanci-pis-wiedza-ze-sami-nie-maja-zadnych-szans>

15. Sondaż: spada poparcie dla Koalicji Obywatelskiej; Konfederacja najwyżej w historii. 2023. Polityka i Sondaże. URL: <https://www.wnp.pl/parlamentarny/sondaze/sondaz-spada-poparcie-dla-koalicji-obywatelskiej-konfederacja-najwyzej-w-historii,1274.html>

16. Sprawiedliwa transformacja a la PiS jak świnka morska – ani świnka, ani morska. 2021. Nowa Konfederacja. URL: <https://nowakonfederacja.pl/spiecie/sprawiedliwa-transformacja-a-la-pis-jak-swinka-morska-ani-swinka-ani-morska/>

17. Tusk odszedł z Europejskiej Partii Ludowej. „Wkracza do piekła polskiej polityki”. 2022. Wprost. URL: <https://www.wprost.pl/polityka/10737034/tusk-odszedl-z-europejskiej-partii-ludowej-wkracza-do-piekla-polskiej-polityki.html>

18. W imię Jego Ekscelencji Władimira Putina. Przygody Konfederacji z antyukraińską propagandą. 2022. OKO.press. URL: <https://oko.press/w-imie-putina-przygody-konfederacji-z-antyukrainska-propaganda>

19. Will the European Just Transition Fund Deliver on Its Promise to Workers?. 2022. Green European Journal. URL: <https://www.greeneuropeanjournal.eu/will-the-european-just-transition-plan-deliver-on-its-promise-to-workers/>

20. Wybory 2015. Horror na lewicy: Zjednoczona Lewica poza Sejmem. 2015. Wyborcza. URL: <https://wyborcza.pl/7,75398,19093526,wybory-2015-horror-na-lewicy-zjednoczona-lewica-pozaj-sejmem.html>

21. Wybory parlamentarne 2019: Oficjalne wyniki. 2019. Dziennik Gazeta Prawna URL: <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/artykuly/1434929,wybory-parlamentarne-2019-oficjalne-wyniki-pkw.html>

22. Wybory prezydenckie 2020. Szymon Hołownia komentuje swój wynik. 2020. Money.pl. URL: <https://www.money.pl/gospodarka/wybory-prezydenckie-2020-szymon-holownia-komentuje-swoj-wynik-6526455143065729a.html>

23. Wyniki wyborów 2020. Krzysztof Bosak – ile procent zdobył kandydat Konfederacji?. 2020. Wprost. URL: <https://www.wprost.pl/wybory-prezydenckie-2020/wyniki/10339118/wyniki-wyborow-2020-krzysztof-bosak-ile-procent-zdobyl-kandydat-konfederacji.html>

24. Wyniki wyborów 2020. Zachód wskazał na Rafała Trzaskowskiego, wschód wybrał Andrzeja Dudę. 2020. Money.pl. URL: <https://www.money.pl/gospodarka/wyniki-wyborow-2020-zachod-wskazal-na-rafala-trzaskowskiego-wschod-wybral-andrzeja-dude-6531988168063105a.html>